

H. M. 1936

Fig. 1. Sundby. Ydre, set fra Nordøst.

SUNDBY KIRKE

MORSØ NØRRE-HERRED

Kirken, der er *Anneks* til Solbjærg, ejedes efter Reformationen af Kronen¹, men blev uden Kaldsret ved kgl. Skøde af 24. Februar 1721 afhændet til Anders Christensen og »interesserede samtlige Sognemænd«², og Tienden var siden i Privateje³. Kirken overgik til Selveje 1. Januar 1910.

Kirken ligger nordøstligt i Byen paa en Bakkeknude i det store Højdedrag ved Vilsund, det gamle Færgested til Midt-Ty. Den i øst-vestlig Retning meget langstrakte Kirkegaard hegnes hovedsagelig af Kampestensdiger, flere Steder dannende Terrasse og kun mod Syd og Sydvest erstattet af moderne Mur af kløvet Kamp. Bortset fra, at Syddiget i 1890'erne flyttedes et kort Stykke ud, ved hvilken Lejlighed en Oldtidshøj, der før stod indenfor Diget, udjævnedes, er Kirkegaarden næppe udvidet. Af Indgange er der i Vest en Køre- og Fodgængerlaage med Piller af smaa, røde Sten, og i Øst en mindre Trælaage mellem Kløvstensstolper⁴. 1713—15 var Kirkeloftet udlejet for en Slettedaler aarlig, sandsynligvis til Kornmagasin (Rgsk.).

Bygningen bestaar af romansk Apsis, Kor og Skib samt nyere Vaabenhuis. Orienteringen har ganske svag, sydlig Afvigelse.

Den romanske *Granitkvaderkirke* har Skraakantsokkel, hvorover det omsatte Murværk har mistet sin oprindelige Karakter; i de nu lige gennemløbende Skifter ses adskillige falsede Kvadre. I Korets Sydmur er der mange for-

bavsende store Kvadre. Lige over en o. 2,36 m lang Sokkelsten ses her to, hvis Længde er henholdsvis 1,78 og 1,79 m, og i Skiftet derover den største Kvader af dem alle, o. 2,50 m lang. Flere Kvadre i Kor og Skib har desuden Længder varierende fra o. 1,50 til o. 1,70 m. Af oprindelige Vinduer er to bevaret, Apsidens skævt mod Syd siddende, indvendig lidt ændrede Østvindue (127×79 cm, 184 over Sökkelen), og Korets Nordvindue⁵ (130×73 cm, 195 over Sökkelen), begge med Monolit-Saalbænke og -Overligger, de sidste falsede. Korets Sydvindue er i Nutiden genfremstillet i Lighed med Nordvinduet, maaske med Benyttelse af den gamle Overligger og delvis med gamle Smigsten. Saalbænken er ny, en gammel af tilsvarende Størrelse (Vinduesbredde o. 72 cm) ses i Muren lidt længere mod Vest. Da Skibets Langmure, hvis Højde over Sökkelen er o. 4,33 cm, er fuldstændig ombyggede ogsaa indvendig, er alle Spor af oprindelige Enkeltheder forsvundne her. Udvendig markeres Norddørens gamle Plads dog stadig af en retkantet Blænding, som bryder Sökkelen, der løber om dens Karmsider. — I en af Apsisvinduets søndre Smigsten ses et rektangulært Stenhuggerfelt (24×10 cm), et andet (10×17 cm) er placeret i Underkanten af en Kvader tæt Vest for Norddøren.

I det *Indre* har Apsiden Halvkuppelhvælv, i hvert Fald delvis ombygget af Munkesten⁶. Apsisbuens Kragsten, som ikke helt skjules af den sengotiske Indskudsmur, er skraakantede. Korbuen er omsat og Bueslaget fornyet, tilsyneladende med Stenbrudsgranit. Vangerne, hvis Sten er gamle, har forskelligt profilerede Sokler og Kragsten. Af de første har den søndre attisk, den nordre dobbelt Rundstavprofil (S. 916, Fig. 23—24), af de sidste, hvis Profil er omløbende, har den søndre Hulkant over lille, flad Rundstav, og derover mod Vest og Nord en Frise af omvendte Trekanter i Planrelief (S. 915, Fig. 9—10), den nordre attisk Profil, mod Syd kronet af en Række uregelmæssige Ruder mellem Siksakbaand, mod Øst af Ruder alene (Fig. 5). Triumfmurens Taggavl er helt nedbrudt, men Korets Taggavl, af raa og kløvet Kamp med smaa Skærver i Fugerne, har en vistnok oprindelig, kvadersat Loftsdør og derover paa Østsiden en uprofileret Kragsten, som bærer Apsis-tagets Egetræskonge.

Tilføjelser og Ændringer. Endnu o. Midten af 1700'erne havde Kirken et formodentlig sengotisk †*Taarn*, hvis Arkadebues Kontur stadig ses paa Vestgavlens Inderside⁷. Sengotisk er ogsaa den *Skillemur*, hvormed Apsiden er afdelt til Sakristi. Muren, der er af Munkesten, har Nord for Alteret en fladbuet, mod Øst falset Dør; i nordre Dørfals gamle Jernstabler.

Vaabenhuset foran Syddøren er nymodens, af smaa Mursten over lav Sokkel af Granitkvadre. En teglhængt Forgænger af Mur og Bindingsværk repareredes 1693 (Rgsk.); 1803 var Vaabenhuset »for faa Aar siden af ny opbyggt« af samme Materiale⁸.

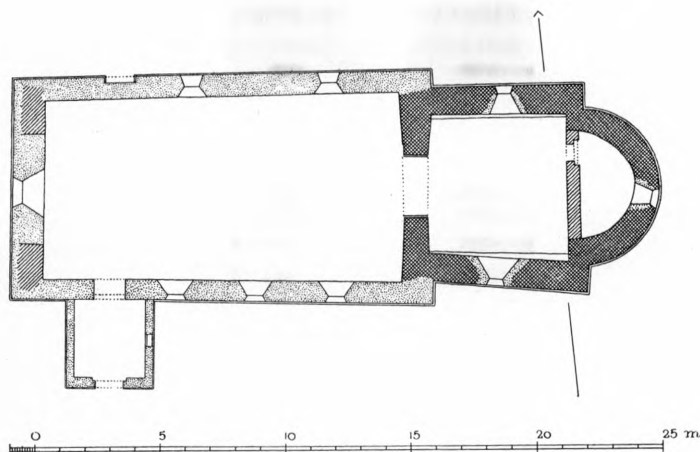

Fig. 2. Sundby. Plan. 1:300. Maalt af G. G. Schultz 1940.

1699 blev der brudt en Dør, sikkert en †Prædikestolsopgang, gennem Muren mellem Alteret og Kirken (Rgsk.).

1579 bestemtes det, at Kirken, der var meget brøstfældig paa Tag, Loft og Mure, indtil videre maatte oppebære Kronens Part af Kirketienden af Sundby Sogn⁹. 1714 maatte der indlægges Ankerbjælker, eftersom Langmurene var revnet fra Kor- og Triumfgavl¹⁰, og 1719 opmuredes et Stykke Mur, som var nedfalden mellem Lillekirken og Højkirken, samt Prædikestolsopgangen (Rgsk.). 1848 omsattes Skibets Sydмур¹¹, hvis indvendige Murværk helt fornyedes 1890, samtidig med Nordmurens fuldstændige Ombygning¹², ved hvilken Lejlighed der er blevet anvendt mange nye Kvadre af Stenbrudsgranit. Skibet har nu ny-romanske Granitvinduer i Langmurene og i Vestgavlen et højsiddende Rundvindue, hvorover der i den moderne Kvaderstensgavl findes en rundbuet, udvendig smiget Bueaabning, hvori Klokken hænger¹³. Med Undtagelse af den frie Del af Korgavlen samt Vaabenhuset, der er hvidkalket, staar hele Kirken med blanke Kvadre. Apsis, Kor og Skib, hvis Tagværker bortset fra den førnævnte Apsiskonge er moderne, er tækket med Bly, Vaabenhuset med Skifer. Det Indre har Bjælkelofter.

INVENTAR

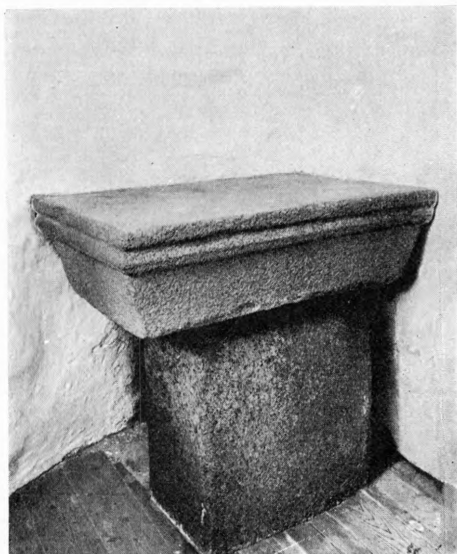
Alterbord, dækket af Panel fra 1934, ifølge mundtlig Meddelse af Munkesten med Granitplade. 1712 fornyede Jens Jensen Snedker †Alterbordspanel.

Sidealterbord (Fig. 4), romansk, af Granit, i den udskilte Apsides Sydside, med Front mod Nord og Vestsiden mod den gotiske Skillemur. Monolitpladen, 95 × 68 × 27 cm, med bred Rille over nedre Skraakant og uden Helgengrav, hviler paa en firsidet, paa de tre Sider glathugget Fod, skraakantprofileret

M. M. 1905

Fig. 3. Sundby. Font (S. 979).

V. H. 1936

Fig. 4. Sundby. Sidealterbord (S. 977).

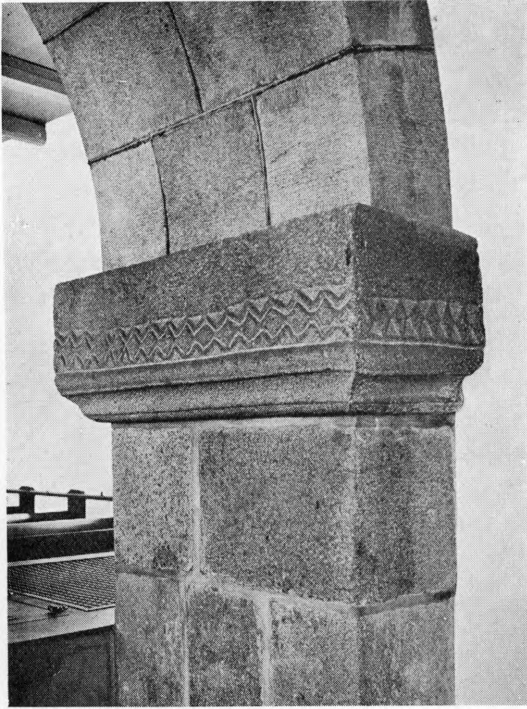
foroven paa de to synlige Sider, 60 cm høj, 50 bred og 30 tyk. Efter Kalksporene paa Pladens Underside synes Foden ikke oprindelig at have hørt til Bordet, men er snarere en Hjørnesokkelsten.

Altartavle, fra 1893, af Form som en Tempelgavl; i den rundbuede Portal staar en Kallipastafigur, Kopi efter Thorvaldsens Kristus. Paa Konsollen er fastgjort en Sølvplade med graveret Kursiv: »Skjænket af Gaardejer Poul Kristian Jensen og Hustru Ane Cecilie Knudsen Aar 1893«. Istandsæt 1934¹⁴.

Af en lutheransk *†Fløjaltartavle* er bevaret to *Søjler med lyreagtige Volutkapitæler, Skedblade og tilhørende Postamenter samt to *Fløje med Malerier fra 1715, da der udbetaltes 15 Sldlr. til Kontrafejerer for Altartavlens Staf-fering (Rgsk.). Kontrafejerer har sikkert været Jens Jensen Thrane, idet Malerierne, Kristus paa Korset og Opstandelsen, nøje svarer til Fløjbillederne paa Nørhaa Altartavle (S. 465), sml. ogsaa Galtrup Altartavle (S. 935). Rammeværket er rødt marmorert, Søjlerne brogede.

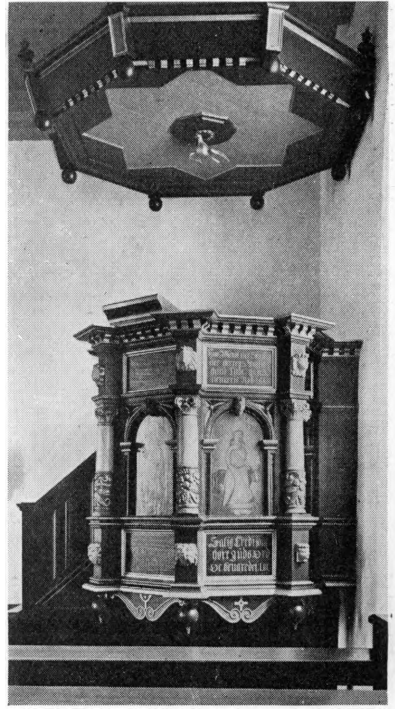
Altarsølv. Kalk fra 1656, nu 22 cm høj. Foden har otte fladrunde Tunger, der er drevet op i tre Aftrapninger over Fodpladen. Nyere, rundt Skaft, fladtrykt Knop, hvis otte Rudebosser og mellemfaldende Spidsblade er karrerede. Bæger fra 1854¹⁵. Paa Foden graveret: HKIS (Hr. Knud Jensen Soelberg, Sognepræst) 1656 SC SF; paa Fodpladen Viborg Bymærke (et sammenskrevet WB) og Mestermærke C, sandsynligvis for Bernt Clausen¹⁶. *Disk* med ombøjjet Kant og graveret Cirkelkors. Under Bunden ridset: »Ianu. 1863 rettet og forgyldt af N. K. Larsen«.

Alterstager fra 1624, 36 cm høje, med ret flad Fod, slankt Skaft med Re-

H. M. 1936

Fig. 5. Sundby. Korbuens nordre Kragbaand (S. 976).

V. H. 1936

Fig. 6. Sundby. Prædikestol (S. 980).

naissancebaluster og rige Ringprofiler. Paa Foden graverede Versaler (svarende til Indskriften paa Stagerne i Solbjærg S. 970): »Hafver denne erlig Mand Lares Anders Søn forert dese tvende Lysstager tel Sundby Kierck«; herefter Kartoucheskjold med sammenskrevet L A samt Aarstallet 1624.

1579 var Kirken saa fattig, at den manglede baade *Messehageler* og andre Alterklæder (sml. S. 977 med Note 9).

†*Alterskranke*. 1712 blev Sprinkelet i Altergulvet fornyet af Jens Jensen Snedker.

Font (Fig. 3), romansk, af Granit, fra samme Værksted som Frøslev (S. 803) og Erslev (S. 929) og nær beslægtet med Alterbordet i Blistrup¹⁷ (S. 875). Kummen, 70 cm i Tvm., har under Mundingsprofilen, en ret spinkel Rundstav, 13 fladbuede Felter, der adskilles af korte Søjler med Terningbaser og kugleagtige Kapitæler, et enkelt, tomt Felt dog flankeret af glatte Lisener; de andre tolv er optaget af forskellige, grovt huggede Motiver i Relief: 1) Menneskehoved, 2) Rundbuefelt med rund Midtskive, 3) Menneskehoved, 4) Rundbuefelt, 5) Menneskehoved med langt Haar, 6) Trekløverbue, hvorover lille Fladbue, 7) Hoved omtrent som 5, men med længere Hals, 8) rundbuet Plade med en indristet Stjerne eller h-Rune, 9) lodret kløftet Figur, dannet af en Flad-

bue over en spids Trekant, 10—12) Menneskehoveder, de to skæggede (for Felterne 7—10, se Fig. 3). Under Kummen, der har Midtafløb, danner en Tovstav Overgang til den cylinderformede Hals. Fra denne Tovstav hænger 1) et Menneskehoved, 2) to lodrette Rundstave, 3) et Menneskehoved, 4) en Rundstav med Midtvulst samt 5) en lille Tovstav. Foden er en firkantet Klods med ret lang Cylinderhals og med Hjørner udhugget som Menneskehoveder, der har store, runde Øjne og kraftige, vædderhornsagtige Haarlokker (svarende til Hovederne paa Blistrup Alterbord).

Fad af Messing, fra 1893. Det tidligere *Fad* af Tin, kun 34 cm i Tvm., har konkav Bund og graveret Skriftekrift paa Kanten: »Sundbye Kierches Døbe Fad 1760«. Et afslaaet Stykke ligger i Fonten. 1688 leverede Kirkeværgerne 1 Sldr. 2 Mk. til et nyt Fad. Endnu 1697 var det ikke lavet, da Frantz Hagedorn, der skulde støbe det og havde modtaget Pengene, var afgaaet ved Døden (Rgsk.). *Kande* af Tin, stemplet: Hans Høy.

Prædikestol (Fig. 6) i landlig Renaissance, fra o. 1610—20. De fem Fag har i Storfelterne Arkader med profileret Bue og Listekapitæler over Pilastre med Fylding. Paa Buernes Toppe er fastgjort smaa Mandshoveder, Buevinklerne fyldes af smalle Treblade. Paa Hjørnerne staar der tykke Søjler, som har korintiske Kapitæler og Prydbælter med baandsmykkede Frugtklaser. Paa Frisefremspringene to Kerubhoveder og to Kvindehoveder, paa Postamentfremspringene tre Løvemasker og et lille Mandshoved, der næppe har sin oprindelige Plads her. Nye Voluthængestykker, ny Fodstolpe og ny Opgang. Himmelen, fra 1857¹⁵, er formet som en ottekantet Polygon med skraatstillede Sider. Paa Undersiden stjernedannet Fyldingsfelt med Midtroset og Helligaandsdue.

I Storfelterne er der naive Malerier, staaende Figurer med ledsagende Navne, Kristus med Verdenskuglen (»Salvator mundi«) mellem Evangelisterne.

1 Frise- og Postamentfelter gul Fraktur, i Frisen: 1) »Mat. 4, 2) Marcus 4, 3) Esa. 63, 4) Esa. 50, 5) Joh. 4« (med ny Skrift), i Postamentfelterne: 1) »Mateus 6, 2) Til denne Prædickstoel at staffere haffuer S. Suend Christensen T (?) forærit 10 Slet Dlr. oc hans tuende Brødere 2 Dlr., det andet lagde Sogne Folcket til A° 1669, 3) Luc. 21, 4) Luc. Salig ere di, som høre Guds Ord etc., 5) Istandsæt under Nationalmuseet 1934. Povl Jensen«. Ved Istandsættelsen rensedes og repareredes Malerier og Indskrifter; Johannesbilledet var næsten ødelagt af Solen. Rammeværket er brunt, Søjlerne hvidt marmoreret, med forgylde Kapitæler og blaa Bund i Prydbælterne.

Stoleværket er nyt. 1711 gjorde Jens Jensen Snedker 18 †Stole paa Sydsiden for 29 Sldr. 1 Mk.; næste Aar leverede han 20 †Kvindestole for 32 Sldr.

2 Mk. samt en †*Degnestol*. Ogsaa den Stol, Overgaards Ejere plejede at bruge, erstattedes (Rgsk.).

Pengeblok som i Solbjærg (S. 972).

Fløjde mellem Vaabenhus og Skib, fra Beg. af 1800'erne.

**Pengetavle*, enkel, fra 1800'erne, af Fyr, med to Rum; ingen Opstander, langt Skaft. Paa Dueholm.

Klokke fra 1400'erne, svarende til Dragstrup (S. 956); foroven mellem de to øvre, ophøjede Kantbaand tre Aftryk af udslidte Mønter. Tvm. 74 cm. (Uldall 132).

GRAVMINDER

*Gravsten*¹⁸, romansk, af Granit, 239 × 58—44 cm. Oversiden optages af et reliefhugget Georgskors paa lang Processionsstang, der foroven ender i en Kugle, forneden i en halvmaaneformet Høj. Langs Siderne løber en Majuskelindskrift, der har endt i en Bue over Korset, men Slutningen af Indskriften, der vistnok har dannet to Hexametre, er helt bortforvitret: »Quisquis ades si morte ... des sta p(er)lege plora: Sum quod eris, quod es, ipse fui s« (»Hvo du end er, som er her til Stede, hvis du Døden, staa stille, læs dette igennem, græd: Jeg er, hvad du vil blive, hvad du er, har jeg selv været....«). 1906 blev Stenen paa Nationalmuseets Foranledning anbragt i Hjørnet mellem Skib og Vaabenhus, efter at den 1903 var blevet udtaget af Vestmuren, hvor den maa være blevet indmuret efter Taarnets Nedbrydning.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1686—1719 (RA). — Museumsindberetninger af J. Magnus-Petersen 1873, E. Moltke og C. G. Schultz 1940. Revideret af C. A. Jensen 1940.

Aug. F. Schmidt i AarbMors. 1928. S. 46—48.

S. Abildgaard: Notebog XIII [1767] Bl. 51^v (NM). — R. H. Kruse: Nørrejyllands Mærkværdigheder II. 1852. S. 7 f. (NM). — F. Uldall: Optegnelser om de danske Landsbykirker III. 1883. S. 60 (NM).

¹ Sml. Fortegnelser over Danmarks Kirker o. 1630 og 1666 (RA). ² Specifikationer over Konge- og Kirketiender 1680—1743 (RA), sml. Efterretninger om Ejerne af Kirker i Henh. til Forordn. 8. Nov. 1726 (RA). ³ 1809 ejedes den af »Hr. Wandborg til Jylbyegaard«, Fortegnelse over Kirker og disses Ejere 1809 (RA). ⁴ 1711 ophuggede Tømmermanden Søren Michelsen Stetterne af ny og forbedrede Kirkeporten (Rgsk.).

⁵ Tilmuret endnu 1889 (Uldall). ⁶ Det er ikke muligt at afgøre, om Munkestenmurværket stammer fra en Lapning, da Hvælvets Overside for største Delen dækkes af ny-modens Forstærkninger af smaa Sten. ⁷ Taarnet, der skal have været meget højt, huskedes endnu o. 1773 af Folk i Sognet, og er maaske nedbrudt o. 1769, idet dette Aarstal tidligere stod indskaaret i Tømmeret i Kirkens Vestende (AarbMors. 1928. S. 47). 1803 var det ogsaa udvendig kendeligt, at Kirken havde haft Taarn, »hvoraf det øverste var nedtaget og gjort lige med Højkirken« (Kirkesyn). ⁸ Kirkesyn 1803. ⁹ Kanceliets Brevbøger. 15. Jan. 1579. ¹⁰ Korets Syd væg hælder den Dag i Dag stærkt udad.

¹¹ Kaldsbog ved Embedet. ¹² Trap 4. Udg. V, 472. ¹³ 1706 fik Tømmermanden

Peder Christensen 20 Slettedaler for at ophugge Klokkehuset (Rgsk.), og 1803 havde Kirken Klanghus af Eg med nyt Skur over (Kirkesyn).¹⁴ Af Povl Jensen.¹⁵ Aarb Mors. 1928. S. 48. ¹⁶ Meddelt af Lektor Chr. A. Bøje. ¹⁷ M. Mackeprang: Danmarks middelalderlige Døbefonte S. 186 f. ¹⁸ Abildgaard Bl. 51^v, E. Pontoppidan: Marmora Danica II, 265. Indberetning af Eigil Rothe 1904 (med rigtig Læsning af det første Hexameter).

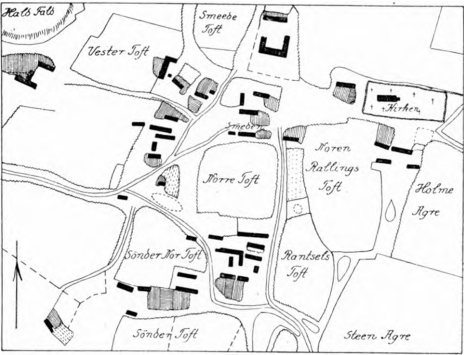

Fig. 7. Sundby 1782.